
Ronde 5

Lisa Verhelst & Bert Zurings
Centrum voor Taal en Onderwijs
Contact: lisa.verhelst@kuleuven.be
bert.zurings@kuleuven.be

De taalleraar als vakdoorbreker: inspirerende praktijken en instrumenten om in alle vakken te lezen

1. Inleiding

Lezen is een cruciale vaardigheid in onze 21ste-eeuwse maatschappij. Veel leraren merken echter dat het niet volstaat om alleen in het schoolvak Nederlands aan leescompetentie te werken. Juist in de zaak- en praktijkvakken ligt een schat aan tekstuele informatie te rapen. De lessen kunnen een rijke context bieden die werken aan lezen functioneel maakt en waardoor leerlingen nieuwe taal en begrippen betekenis kunnen geven. Maar hoe overtuig je je collega's om aan lezen te werken in hun vak? In deze presentatie beschrijven we de meerwaarde van meer of minder geïntegreerd werken aan lezen in het secundair of voortgezet onderwijs. We ontmoeten Amina en Victor, leraren Nederlands en Aardrijkskunde, die samen een leesproject rond luchtvervuiling organiseren. Daarnaast stellen we Stefania en Peter voor, taalleraar en praktijkleraar voor toekomstige bakkers, die samen de leerstof over gistingsprocessen aanpakken.

2. Geïntegreerd werken aan leescompetentie: een kader

Het idee dat er in alle lessen aandacht moet zijn voor de taal- en leesontwikkeling van de leerlingen wordt breed gedragen onder leraren en schoolteams. Maar hoe doe je dat in de praktijk? Veel leraren Nederlands zien dat zij vandaag voor een dubbele uitdaging staan: niet alleen moeten zij de leescompetentie van hun leerlingen ontwikkelen tijdens de taallessen, ze spelen ook een steeds grotere rol in de ondersteuning van collega's.

Inzetten op lezen in alle vakken betekent immers niet dat een apart vak Nederlands overbodig is. Leerlingen hebben nood aan het verwerven van kennis over lezen, aan een begrippenapparaat om over lezen te kunnen praten, aan instructie over leesstrategieën, enz. Dat vraagt tijd en focus. Bij uitstek gebeurt dat in de taalles, vormgegeven door een expert, namelijk de gekwalificeerde leraar Nederlands, zoals ook de visietekst 'Iedereen Taalcompetent' van de Taalunie (Vanhooren e.a. 2017) stelt. Toch mag het vak Nederlands geen eilandje vormen in een school. Meer nog, de uitdaging van de leraar Nederlands bestaat erin steeds opnieuw transfers te maken met andere vakken. Op die manier werkt een schoolteam geïntegreerd aan lezen.

Om die transfers concreet te maken, schetsen we drie assen waarop je kunt schuiven om geïntegreerd werken aan taal invulling te geven. Hoe meer je naar rechts schuift, hoe meer lezen geïntegreerd ontwikkeld wordt. Deze assen werken beschrijvend: er wordt geen waardeoordeel geveld over goede of minder goede praktijken. Het geeft misschien wel inspiratie over hoe je als taalleraar transfers kan maken.

As 1: de doelen

Werken aan leescompetentie binnen Nederlands.	Werken aan verschillende competenties binnen Nederlands.	Werken aan leescompetentie en competenties van andere domeinen.	Werken aan leescompetentie via andere domeinen.

As 2: de leraar

De taalleraar.	Samenwerking tussen de taalleraar en vakleraar, waarbij de taalleraar een ondersteunende rol aanneemt.	Evenwaardige samenwerking tussen de taalleraar en de vakleraar, met een gelijkwaardig belang van beide vakken.	De vakleraar geeft taalkrachtig les.

As 3: het schoolvak

Het schoolvak Nederlands.	Binnen het schoolvak Nederlands met materialen en inhoud van andere vakken werken.	Projectmatig werken aan verschillende vakken / project algemene vakken.	Structurele inbedding van leescompetentie in verschillende vakken.
			

Amina en Victor schuiven naar rechts op de assen door een project rond luchtvervuiling samen aan te pakken. Amina zal de teksten van het (online) vaktijdschrift *geografie.nl* in het vak Nederlands voorbereiden. Inhoudelijke vragen voor Victor worden verzameld en meegenomen naar de les Aardrijkskunde. Daar lezen de leerlingen de tekst nogmaals, met denkstimulerende vragen van Victor, om dieper in te gaan op de leerstof en de vakwoordenschat.

Stefania en Peter gaan nog een stapje verder. Via *teamteaching* geven ze een hele lessenreeks over gisten in brood. Na een instructie van Peter, waarbij Stefania de leerlingen ondersteunt om vakteksten begrijpend te lezen, trekken de leerlingen naar de didactische bakkerij. In groepjes lezen ze de etiketten van de verschillende soorten gist en stellen ze een hypothese over hoe het gistingsproces zal verlopen. Ze bakken elk een brood met behulp van de recepten, waarbij Stefania ondersteunt met leesstrategieën om die recepten grondig te begrijpen. Peter leert veel door ook zijn collega in de gaten te houden.

3. Het belang van een krachtige leeromgeving voor leraren

Een school die dergelijke transfers maximaal wil realiseren, kiest ervoor om een taal- of leesbeleid uit te werken. Dat begint op de klasvloer, waar de leespraktijken geïnspireerd zijn op wetenschappelijk onderzoek over leesbevordering. Zo destilleerden de auteurs van de boeken *Volop Taal* (2020) en *Voluit Taal* (2022) zeven didactische principes op basis van het beschikbare empirisch onderzoek naar (tweede-)taalverwerving. Die inzichten informeren leraren over wat ze op de klasvloer kunnen doen om de leescompetentie te stimuleren.

Uit recent onderzoek naar taalbeleid (Vanbuel 2020) blijkt echter dat dat niet genoeg is. Leraren hebben nood aan een krachtige leeromgeving om deze leespraktijken helemaal onder de knie te krijgen. Net zoals wij er niets van zouden bakken (letterlijk!) met een eenmalige instructie over gistingsprocessen, hebben ook onze collega's meer nodig dan een nascholing over leesdidactiek. Collectief leren vindt plaats wanneer leraren

‘uitwisselen’, ‘samenwerken’ en ‘experimenteren’ in een veilige context. In wat volgt, laten we je kennismaken met enkele werkvormen om collectief leren te stimuleren.

4. Enkele instrumenten en werkvormen voor collectief leren

Een krachtige leeromgeving voor leraren is er eentje waarin leraren veel kunnen samenwerken. De onderzoeksliteratuur is duidelijk: samenwerking biedt niet alleen voordelen voor leraren (‘hogere motivatie’, ‘jobtevredenheid’, ‘meer innovatieve praktijken’, enz.); ook de leerlingen gaan erop vooruit. De werkvormen die we belichten, voldoen aan een of meerdere van volgende criteria:

- leraren onderzoeken de leescompetentie van hun leerlingen samen (wat kunnen ze goed? Waar schieten ze in tekort? Wat hebben ze nog nodig?);
- leraren doen samen onderzoek naar effectieve leespraktijken;
- leraren ondernemen samen actie in de klas;
- leraren evalueren acties en doelen.

Collegiale visitatie of hospiteren. Leraren leren van elkaar door elkaar te observeren in de klas. Nadien volgt een gesprek waarin collega’s feedback kunnen delen. Zo kan Victor de leesles van Amina observeren om te leren hoe zij lezen ondersteunt.

Een *professionele leergemeenschap* is een groep leraren die samen willen leren. In dit geval willen ze leren over hoe ze de taalcompetenties van hun leerlingen kunnen bevorderen. Die gemeenschap kan zich uiten in een werkgroep, een vakgroep, enz.

Bij *co- of teamteaching* geven leraren samen les. In een ideale wereld doen ze dat structureel, doelgericht en met gelijkwaardige partners. Zo zullen Stefania en Peter *teamteachen* voor het leesproject over gistingprocessen, door soms samen in de klas te staan en door soms de klasgroep te verdelen en elk een groepje bij zich te nemen.

5. Besluit

De leerkracht Nederlands staat voor een grote uitdaging om niet alleen met de leerlingen, maar ook met de collega’s aan de slag te gaan door vakdoorbrekend aan leescompetentie te werken. Gelukkig staat die er niet alleen voor. Scholen met een taal- of leesbeleid kunnen de samenwerking tussen leraren faciliteren. Wie een uitgewerkte uitleg over taalbeleid wil of praktijkvoorbeelden en tools wil raadplegen, kan surfen naar www.taalbeleid.be.

Referenties

- Branden, K. Van den & M. Vanbuel (2023). *Taal op school*. Kalmthout: Pelckmans Uitgeverij.
- Goddard, Y.L., R.D. Goddard & M. Tschannen-Moran (2007). "A Theoretical and Empirical Investigation of Teacher Collaboration for School Improvement and Student Achievement in Public Elementary Schools". In: *Teachers College Record*, 109 (4), p. 877-896.
- Schiepers, M. e.a. (2020). *Volop taal. Didactiek Nederlands voor de lagere school*. Gent: OWL Press.
- Schiepers, M. e.a. (2022). *Voluit taal. Didactiek Nederlands voor de eerste en tweede graad van het secundair onderwijs*. Gent: OWL Press.
- Schiepers, M. & P. Versteden (2022). "Alle leerlingen taalcompetent! Drie hefbomen voor een strategisch taalbeleid in jouw school- en klaspraktijk". In: *FONS*, 8 (1), p. 16-19.
- Timperley, H. (2011). *Realizing the Power of Professional Learning*. Maidenhead, Berkshire: Open University Press.
- Vanbuel, M., G. Vandommele & K. Van den Branden (2020). 'Helpt talenbeleid taalgrenzen verleggen? Syntheserapport'. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek.
- Vanhooren, S., C. Pereira & M. Bolhuis (2017). 'Iedereen taalcompetent! Visie op de rol, de positie en de inhoud van het onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw'. Den Haag: Nederlandse Taalunie.
- Verhelst, L. (2022). *Team Teach. De voordelen van samen lesgeven*. Kalmthout: Pelckmans Uitgeverij.